

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การเสียดสีเชิงมขี: พิธีกรรมแห่งการสื่อสารความหมาย” ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยใช้การวิเคราะห์ผู้สื่อสาร (communicator) เป็นหลัก และใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (textual analysis) จากตัวบทของใบเสียดสีประกอบ ผู้วิจัยได้แบ่งการวิจัยออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. ศึกษาประวัติวัดม้งกรมลาวาสและพิธีกรรมที่ถูกจัดขึ้นภายในวัด พื้นที่ประกอบพิธีกรรมการเสียดสีเชิงมขี ใบเสียดสีและเขียนมขีในฐานะที่เป็นสัญลักษณ์แห่งการเสียดสย

เนื่องจากพื้นที่ที่ผู้วิจัยสนใจศึกษาการสื่อสารความหมายในพิธีกรรมการเสียดสีเชิงมขี คือ วัดม้งกรมลาวาส (เล่งเน่ยยี่) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเริ่มจากการค้นคว้าประวัติความเป็นมาของวัดม้งกรมลาวาสว่ามีที่มาอย่างไร และมีความสำคัญอย่างไรต่อพุทธศาสนาจีนนิกาย ชาวไทยเชื้อสายจีน รวมไปถึงชาวไทยทั่วไป นอกจากนี้ สิ่งที่ต้องกล่าวถึงด้วย คือ พิธีกรรมที่ทางวัดเป็นผู้จัดขึ้นเนื่องจากวัดม้งกรฯ ได้จัดพิธีกรรมต่าง ๆ ตลอดปี และบางพิธีกรรมนั้นมีความเกี่ยวโยงและสัมพันธ์กับการเสียดสีเชิงมขีด้วย ดังนั้น จึงควรต้องศึกษาพิธีกรรมเหล่านี้ร่วมด้วย

ส่วนต่อมา คือ พื้นที่ที่ใช้สำหรับเสียดสีเชิงมขี ซึ่งวัดม้งกรฯ นั้นมีพื้นที่เสียดสีเชิงมขีถึง 4 แห่ง ได้แก่ บริเวณพระประธาน บริเวณฮั่วท้อเขียนชือ บริเวณเจ้าแม่กวนอิมและบริเวณเขียนหลักใจั่ว ซึ่งในบทที่ 4 จะอธิบายถึงพื้นที่แต่ละส่วนและความสำคัญของเทพแต่ละองค์พร้อมทั้งมีแผนผังของวัดม้งกรฯ ประกอบอยู่ด้วย

นอกจากนี้ ยังวิเคราะห์ถึงใบเสียดสีของวัดม้งกรฯ ที่มีอยู่ 3 ชุด คือ ชุดพระประธาน ชุดกวนอิม หลักใจั่วและชุดวัดม้งกรมลาวาส โดยเขียนมขีแต่ละชุดใช้พื้นที่ประกอบพิธีกรรมคนละแห่ง กล่าวคือ ชุดพระประธานต้องเสียดสีหน้าพระประธาน ชุดกวนอิม หลักใจั่วต้องเสียดสีหน้ารูปปั้นเจ้าแม่กวนอิมและเขียนหลักใจั่ว ส่วนชุดวัดม้งกรมลาวาสต้องเสียดสยตรงฮั่วท้อเขียนชือ นอกจากนี้ยังมีจำนวนใบไม่เท่ากันด้วย โดยชุดพระประธานมี 28 ใบ ชุดกวนอิม หลักใจั่วมี 60 ใบ และชุดวัดม้งกรมลาวาสมี 37 ใบ มาทำการศึกษา โดยใช้รูปแบบ (form) และเนื้อหา (content) ของใบเสียดสีเป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์ ประกอบกับตัวอย่างใบเสียดสีทั้ง 3 ชุดของวัดม้งกรฯ

ทั้งนี้ หัวข้อเขียนมขีในฐานะที่เป็นสัญลักษณ์แห่งการเสียดสย เป็นหัวข้อที่กล่าวถึงที่มาของวัตถุที่ใช้ในการเสียดสีเชิงมขี โดยเฉพาะไม้ติ้วและกระบอกเขียนมขีว่ามีที่มาอย่างไร รวมถึงความหมายที่ถูกบรรจุอยู่ในวัตถุเหล่านั้น ซึ่งเมื่อยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไปได้มีการปรับเปลี่ยนสิ่งทีนำมาทำ

วัตถุประสงค์เหล่านั้น หากแต่ความหมายที่มีอยู่เดิมอาจคงอยู่หรือเปลี่ยนแปลงไปและความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมอาจคงเดิมหรือลดลง

2. ศึกษากระบวนการสื่อสารของผู้เลี้ยงเซียมซีกลุ่มต่าง ๆ ในพิธีกรรมการเลี้ยงเซียมซี รวมถึงบทบาทหน้าที่ที่การสื่อสารในพิธีกรรมการเลี้ยงเซียมซีมีต่อกลุ่มคนในสังคม

นอกเหนือจากการวิเคราะห์เนื้อหาในใบเซียมซีแล้ว งานวิจัยนี้ยังต้องศึกษาถึงกระบวนการสื่อสารของผู้เลี้ยงเซียมซีกลุ่มต่าง ๆ ในพิธีกรรมการเลี้ยงเซียมซีด้วย โดยการวิเคราะห์กระบวนการสื่อสารดังกล่าวถือเป็นส่วนสำคัญในการวิจัย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่นำมาศึกษาคือ ผู้ที่เลี้ยงเซียมซีในวัดมิ่งกรมลาวาส จากการสังเกตของผู้วิจัย รวมถึงงานวิจัยของชาคริต อนันทรามัน¹ เรื่อง “วรรณกรรมใบเซียมซี” พบว่าผู้เลี้ยงเซียมซีส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง

สำหรับการเลือกกลุ่มตัวอย่างนั้น ผู้วิจัยจะคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้เกณฑ์เรื่องอายุ อาชีพและสถานะทางสังคม เพื่อเป็นการกระจายกลุ่มตัวอย่างให้มีความหลากหลาย จากผู้เลี้ยงเซียมซีจำนวน 17 คน จากผู้คนที่เข้ามาสักการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่วัดมิ่งกรมลาวาส ซึ่งสามารถแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มผู้สูงอายุ เป็นผู้ที่มีอายุระหว่าง 56-68 ปี ทำอาชีพค้าขายและเป็นแม่บ้านดูแลครอบครัว
2. กลุ่มที่ประกอบธุรกิจส่วนตัว/เจ้าของกิจการ ประกอบไปด้วยผู้ที่มีอายุระหว่าง 25-40 ปี ที่ทำธุรกิจส่วนตัว
3. กลุ่มคนทำงาน ประกอบไปด้วยกลุ่มคนที่ทำงานอยู่ในภาครัฐ, ภาคเอกชนและรับงานอิสระ ที่มีอายุ 27-40 ปี
4. กลุ่มนักเรียน/นักศึกษา ที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมและระดับอุดมศึกษา อายุระหว่าง 16-21 ปี

ส่วนบรรยากาศของวัดมิ่งกรมลาวาสในวันปกติ (จันทร์-ศุกร์) จะมีผู้เดินทางมาที่วัดแห่งนี้มากกว่า 100 คนต่อวัน ขณะที่ในช่วงวันหยุด (เสาร์-อาทิตย์และวันหยุดนักขัตฤกษ์) จะมีผู้คนเข้าออกวัดแห่งนี้ค่อนข้างหนาตากว่าวันปกติ คือ มากกว่า 600 คนต่อวัน ส่วนในช่วงเทศกาล

¹ ชาคริต อนันทรามัน, วรรณกรรมใบเซียมซี (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2539).

ตรุษสารทและวันสำคัญ ๆ ของชาวจีน เช่น วันตรุษจีน วันสารทจีน วันไหว้พระจันทร์ ฯลฯ จะมีผู้คนเดินทางเข้ามาเป็นพิเศษ ประมาณการกันว่าน่าจะมีจำนวนมากกว่า 2000 คนต่อวัน เนื่องจากเป็นวันที่ผู้คนนิยมเข้ามากราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อขอพรและเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง

จากการสังเกตและวิเคราะห์ใบเขียนซี พบว่า เนื้อหาอ้างอิงถึงกลุ่มคนที่มีอาชีพหลากหลาย โดยมากมักเป็นผู้ประกอบธุรกิจการค้า ข้าราชการ แม่บ้านและคนเฒ่าคนแก่ ขณะเมื่อทำการสำรวจภาคสนาม พบว่า กลุ่มคนที่เข้ามาเสี่ยงเขียนซีนั้น มีทั้งชายและหญิง ที่มีอายุระหว่าง 16-68 ปี ประกอบอาชีพทำธุรกิจการค้า พนักงานทั่วไป แม่บ้านและนักเรียนนักศึกษา เช่นเดียวกับข้อมูลจากใบเขียนซี ซึ่งกลุ่มคนที่เข้ามาส่วนใหญ่เป็นหญิงสูงวัย โดยกลุ่มคนเหล่านี้เป็นผู้ที่เข้ามาเสี่ยงเขียนซีและเข้ามากราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในวัดมังกรกมลवासและอาศัยอยู่ในประเทศไทย ไม่จำกัดจังหวัด เนื่องจากวัดมังกรกมลवासนั้นเป็นศูนย์กลางของเยาวราชและยังเป็นถิ่นนับถือของคนจีน รวมถึงคนไทยบางส่วนจากทั่วประเทศ ดังนั้น ผู้ที่มีความเชื่อและศรัทธาในวัดมังกรกมลवासจึงไม่ได้มีเฉพาะผู้ที่อาศัยในเขตกรุงเทพมหานครเท่านั้น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัยนี้ มีการเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้ดังนี้

แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source)

เป็นข้อมูลที่ได้จากการสังเกตภาคสนาม (observation) ในส่วนของกลุ่มคนที่มาเสี่ยงเขียนซี เพื่อดูว่าเป็นคนกลุ่มใดบ้าง มีขั้นตอนการเสี่ยงเขียนซีอย่างไร ใช้พื้นที่ส่วนไหนทำการเสี่ยงเขียนซี โดยข้อมูลเหล่านี้เป็นลักษณะและการกระทำที่สามารถมองเห็นได้

นอกเหนือจากข้อมูลที่ได้จากการสังเกต ผู้วิจัยยังใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) กับกลุ่มผู้เสี่ยงเขียนซี เพื่อค้นหาว่าผู้เสี่ยงเขียนซีมีการสื่อสารกับตัวเองอย่างไร ตลอดจนความรู้สึกนึกคิดที่ผู้เสี่ยงเขียนซีมีต่อพิธีกรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่สามารถสังเกตเห็นได้ จึงต้องทำการสัมภาษณ์โดยมีประเด็นการสัมภาษณ์ดังนี้

- สาเหตุที่มาเสี่ยงเขียนซี
- มักจะเลือกมาเสี่ยงเขียนซีในโอกาสใด
- มีขั้นตอนและกระบวนการเสี่ยงเขียนซีอย่างไร
- ใช้พื้นที่ส่วนใดของศาลเจ้าในการเสี่ยงเขียนซี

- เมื่ออ่านใบเขียนซีแล้วรู้สึกอย่างไรและมีวิธีการกับใบเขียนซีที่ได้นั้นอย่างไร
- เนื้อหาในใบเขียนซี รวมทั้งพิธีกรรมการเสี่ยงเขียนซีมีความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันหรือไม่ อย่างไร
- สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตได้หรือไม่ อย่างไร

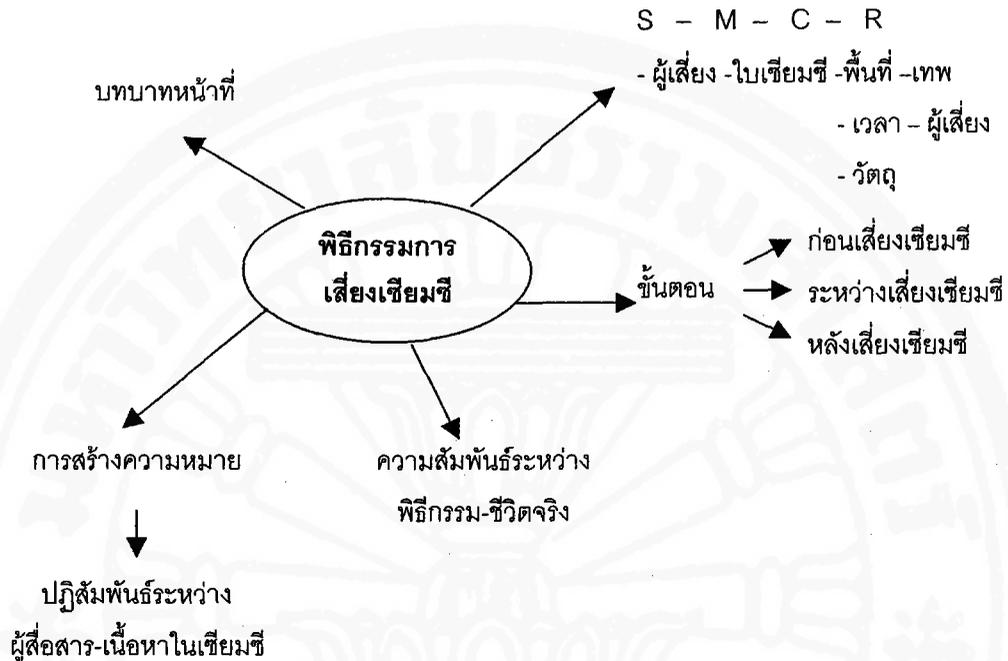
แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source)

เป็นข้อมูลที่ได้จากใบเขียนซี เอกสาร บทความ ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีทั้งส่วนที่เป็นงานวิจัยในสาขาวิชาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเขียนซีโดยตรง และส่วนที่เป็นงานวิจัยที่เป็นประวัติความเป็นมาของการเสี่ยงทาย การสื่อสารเชิงพิธีกรรมและงานวิจัยที่วิเคราะห์และตีความพิธีกรรมสมัยใหม่ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อตีความและทำความเข้าใจในการศึกษาครั้งนี้

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์และจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาทำการวิเคราะห์เพื่อค้นหาความหมายเบื้องหลังและนำเสนอในประเด็นการสื่อสารความหมายเรื่องของความคับข้องใจผ่านใบเขียนซี รวมถึงกระบวนการสื่อสารของคนที่อยู่ต่างกลุ่มสังคมในพิธีกรรมการเสี่ยงเขียนซี

แผนภาพที่ 3.1
เกณฑ์การวิเคราะห์

การนำเสนอข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลในลักษณะของการอธิบายการวิเคราะห์ โดยแบ่งการนำเสนอข้อมูลออกเป็น 2 บทดังนี้

บทที่ 4 เป็นการวิเคราะห์และตีความเนื้อหาในใบเขมขี โดยใช้ข้อมูลจากใบเขมขีของวัดม้งกรมลาวาส ร่วมกับประวัติความเป็นมาของสถานที่ พืชนที่การเสียดเขมขีและพิธีกรรมที่จัดขึ้นที่วัดม้งกรมลาวาส

บทที่ 5 เป็นการวิเคราะห์การสื่อสารควมหมายของผู้เสียดเขมขีในพิธีกรรมการเสียดเขมขี ซึ่งวิเคราะห์โดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจำนวน 17 คน พร้อมกับข้อมูลที่ได้จากการสังเกตภาคสนามเพื่อค้นหาควมหมายที่คนแต่ละกลุ่มสื่อสารออกมา รวมไปถึงบทบาทหน้าทึที่การสื่อสารในพิธีกรรมการเสียดเขมขีมีต่อกลุ่มคนในสังคม